

COLUMN

Meststof

VEERLE VANDEN BOSCH

Waarom de Amsterdamse grachtengordel een toeristenmagneet is, is niet moeilijk te verklaren. Romantische bruggen, wolken, bomen, indrukwekkende panden, en dat alles nog eens weerspiegeld in het water: de ideale achtergrond voor selfies. Een Amsterdamse kennis vertelde me dat een toerist haar eens staande hield op de Prinsengracht en informeerde naar het sluitingsuur – de grachtengordel als historisch pretpark.

Het is maar de vraag of al die toeristen anderhalve eeuw geleden niet de neus zouden hebben opgetrokken voor de Amsterdamse binnenstad. Letterlijk. De stank moet er niet te harden zijn geweest. Niet alleen loosden de nieuwe industrieën hun afval rechtstreeks in de grachten, het waren ook open riolen: 'De Amsterdamse grachten zijn over het algemeen met stinkende uitwerpsels van allerlei aard opgevuld', schreef een 19de-eeuwse reiziger. 'In vele ziet men het weggeworpene van slachters, rotte visch en afval der groenmarkten. Ontelbare doode honden en katten drijven boven, en in een gracht zag ik zelfs een paard in den afgrijpselijksten staat van verrotting.' Flink wat minder selfie-gehalte, dus. Het citaat is te vinden in *Holy shit!*, een boekje van Jaffe Vink (Prometheus) met vijftien korte schetsen over alles wat te maken heeft met onze stoelgang.

'In een gracht zag ik zelfs een paard in den afgrijpselijksten staat van verrotting'

Zoals veel Europese steden barstte Amsterdam uit zijn voegen en dat creëerde een netelig probleem: waar moesten al die Amsterdammers, arm en rijk, met hun gevoeg naartoe? Sommige huizen hadden een 'privaat' met een afvoerbuis die regelrecht uitkwam in het grachtenwater, andere hadden een beerput, die om de zoveel tijd vol raakte en werd geleegd door putjesscheppers – 's nachts, vanwege de stank. In armere buurten bestond zo'n beerput uit op elkaar gestapelde bakstenen. De drek sijpelde eruit en verontreinigde het grondwater. Mensen zonder beerput hielden hun uitwerpselen bij in een emmer, die ze een paar keer in de week konden legen als de strontkar langskwam – een service die pas vanaf 1870 in zwang kwam. Het gevolg van al dat gehannes met uitwerpselen: stank en cholera.

Terwijl Parijs en Londen een rioleringsysteem ontwikkelden dat pies en poep met water wegspoelde, pakte Amsterdam het anders aan. Met water verdunde stront kun je niet meer gebruiken als mest, was de redenering. Ingenieur Charles T. Liernur bedacht een pneumatisch rioolstelsel dat de poep wegstuurde met luchtdruk en opving in een reservoir, om het dan te verkopen aan boeren – zo verdienden ze er nog wat aan. Vernuftig, maar het werkte niet: de stoelgang uit volkswijken bleek mest van inferieure kwaliteit. Dat lag aan het povere dieet van veel Amsterdammers. Een confronterende vaststelling, en misschien een aanleiding om die schrijnende toestand te verhelpen, denkt u? Fout gedacht. De oplossing was niet: arme Amsterdammers betere voeding voorschotelen, maar: riolering aanleggen in betere buurten. Armoedebestrijding stond duidelijk niet hoog op het prioriteitenlijstje. Hoe kwaliteitsvol zou de stoelgang van al die citytrippers eigenlijk zijn?

DE KWESTIE

Lezen is niet alleen plezier

Philip Roth for dummies, Hugo Claus in verkorte versie: kan je van literair erfgoed hapklare brokken maken? Alles kan, als er maar leesplezier is, zo hoor je steeds luider. 'Maar het zou jammer zijn als je een roman alleen vastpakt voor het dunne verhaaltje.'

De Nederlandse literatuurwetenschapster Marita Mathijns merkte onlangs op dat studenten Nederlands romans van Couperus en Multatuli langdradig en vervelend vinden (*DS, 4 april*). Wat wél goed scoort, denkt Mathijns, is verstripping of verfilming. En een schitterende hertaling à la Tom Lanoye van Vondels *Lucifer*, waarom niet? Verder moeten inkortingen en omzettingen naar modern Nederlands het erfgoed redden, 'anders is de literatuur uit het verleden gedoemd om vergeten te worden'. In *DSL (20 april)* reageerde literatuurdocent Matthijs de Ridder afwijzend en stelde andere manieren voor om studenten te enthousiasmeren.

Ook Mathijns Gentse collega **Yves T'Sjoen** haalde deze week bij *Knack* uit naar het omturnen van klassiekers tot 'behapbare literatuur, niet te langdradig en aangepast aan de mores van de dag'. Meesterwerken een nieuw publiek gunnen: de intenties voor het updaten zijn misschien nobel, vindt T'Sjoen. Maar het is wel plat op de buik gaan ter wille van de leesbevordering. Hij vraagt respect voor klassieke teksten. 'Lezen op de middelbare school en ook aan de universiteit mag naast plezier ook een uitdaging zijn, en soms hard werk.'

Moby Dick ontrafelen

Verouderen boeken dan niet, qua taal en qua greep op de tijdgeest? In zijn Radio 1-praatje over Philip Roth eergisteren merkte **Kristiaan Versluys**, emeritus professor Amerikaanse literatuur van de U Gent, op dat *Portnoy's klacht* om die reden niet meer in zijn top drie prijkt. Toch schuilt de kracht van literatuur juist uitdrukkelijk in de expressiviteit van de taal, zegt Versluys aan de telefoon. 'Ingekorte versies leiden enkel tot een oppervlakkig contact met het verhaaltje. Het savoueren van complexe teksten: het wordt steeds meer een opdracht om dat aan te leren. Het vraagt concentratie en achtergrondkennis, zo vond Roth zelf. In de VS ligt er om die redenen druk op een meesterwerk als *Moby Dick*. De zinnen ontrafelen, de allegorieën ontdekken: je moet ervoor gaan zitten. Maar dat laten verloren gaan voor een dunne versie van de walvisjacht zou jammer zijn.'

Training en volharding

Kevin Absillis, docent Nederlandstalige letterkunde aan Universiteit Antwerpen, toont zich milder tegenover het fenomeen van 'hertalingen'. Je hebt ze namelijk in soorten.

Absillis: 'Teksten die op een schoolse, saaie manier worden samengevat voor de schoolbanken, zijn altijd een gemiste kans. Maar hertalingen, bewerkingen of nieuwe versies kunnen ook creatief omspringen met het origineel. Het is deel van de rijkdom van de literaire traditie dat er spannende bewerkingen van Shakespeare of intrigerende verfilmingen van klassieke romans bestaan. Alle strategieën om jonge mensen met literaire verbeelding in aanraking te brengen, vind ik positief.'

Ergerlijker vindt Absillis de overbelichting van leesplezier zoals het onderwijs die propageert. Uit de nadruk op vertier en vrijblijvendheid spreekt een kramp, vindt hij. 'Er valt eindeloos veel meer te beleven aan literatuur. Een goed lezer worden vergt eerst training en volharding. Net zoals een muziekinstrument onder de knie krijgen je bloeddende vingers en uren oefenen kost. Waarom heeft iedereen het trouwens over leesplezier, en niemand over wiskundeplezier?' (Geert Vander Speeten)

© www.bridgemanimages.com

/ DIXIT /

'Ik wil dat je altijd hier bent maar dan als een god in vermomming, een die geen sterveling herkent'

Sotheby's veilde deze week brieven van **MARCEL PROUST**, onder meer een liefdesbrief aan componist Reynaldo Hahn, maart 1896. (Sothebys.com)

'De honden zijn niet onder de indruk van mij'

De Amerikaanse schrijver **ANDREW SEAN GREER** heeft een Pulitzer gekregen voor zijn roman 'Less'. Zijn huisdieren zorgen ervoor dat hij niet arrogant wordt. ('The Guardian')